

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Демчина ЛІ.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Досліджено питання удосконалення вищої бібліотечно-інформаційної освіти. Розглянуто документальну комунікацію як доміант вищої бібліотечно-інформаційної освіти, що є однією з основних підсистем соціальної комунікації. Розкрито динамічні зміни соціальної комунікації в умовах інформаційного суспільства та суспільства знань. Приділено увагу об'єктивному існуванню інтегрованої документально-комунікаційної професії, яка об'єднує всіх професіоналів – посередників у системі соціальної комунікації суспільства. Обґрунтовано застосування інтегративно-диференційного підходу як дидактичного принципу, що забезпечить методологічне підґрунтя для нової інтегрованої спеціальності підготовки інформаційних фахівців широкого профілю – 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Ключові слова: бібліотечно-інформаційна освіта, соціальна комунікація, документально-комунікаційна професія, дисципліни документально-комунікаційного циклу, синергетичний підхід.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку бібліотечно-інформаційної освіти є закономірним результатом глобального історичного поступу та соціокультурних змін, природною реакцією на еволюцію світоглядних парадигм, загальноцивілізаційні виклики та впливи. Саме тому в Україні постало питання запровадження нової інтегрованої спеціальності підготовки інформаційних фахівців широкого профілю – 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», що об'єднала два раніше самостійні освітні напрями – «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» та «Документознавство та інформаційна діяльність».

За даними Європейської асоціації бібліотечно-інформаційної освіти та досліджень (EUCALID) у більшості західних університетів на єдиній когнітивній та організаційній платформах готують бакалаврів бібліотечного, інформаційного й архівного менеджменту, видавничої справи, магістрів бібліотечних, архівних та інформаційних до-

сліджень. Варто підкреслити, що в європейській освітній традиції ще з часів Поля Отле інформаційна професія визначається як сукупність напрямів підготовки «бібліотекаря», «архівіста», «документаліста», яких споріднює єдине функціональне поле діяльності – система документальних комунікацій. Це впливає на структуру та змістовне наповнення освітньо-професійних програм підготовки фахівців означеного профілю, перелік кваліфікаційних вимог до випускників різних рівнів ступеневої освіти, на склад їх загально особистісних та фахових компетенцій.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Упродовж тривалого часу у вищій бібліотечно-інформаційній освіті поділ напрямів – «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» та «Документознавство та інформаційна діяльність» часто здійснювався на інтуїтивному, емпіричному рівні, зазвичай, через постійне змінювання назви спеціальності, спеціалізації та навчальних дисциплін. Це можна

пояснити певними об'єктивними і суб'єктивними причинами. По-перше, поняття «професія» є одним із невизначених у педагогічній науці і практиці; по-друге, бібліотекарі, бібліографи, документознавці, архівісти традиційно вважали свою сферу діяльності професією. До цього слід додати відомчі бар'єри, що не сприяють практичній реалізації ідеї системної єдності: «професія – спеціальність – спеціалізація». Це призводить до змістової й організаційної розпорошеності та ізоляваності освіти професіоналів-посередників системи документальної комунікації України. Кожний із них, зазвичай, вважає свою сферу діяльності професією. Підтвердженням цього висновку є й те, що в державному освітньому реєстрі мав місце такий комплексний освітній напрям (спеціальність), як «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія», що фактично поєднував три професії. Це ускладнювало розуміння того, яку саме документологічну підготовку бібліотечно-інформаційних кадрів України слід вважати загальнопрофесійною, а яку – фаховою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання удосконалення вищої бібліотечно-інформаційної освіти завжди знаходилося в центрі уваги науковців, зокрема окремі її аспекти досліджували В. В. Загуменна, В. О. Ільганаєва, Т. І. Ківшар, О. П. Коршунов, С. Г. Кулешов, Н. М. Кушнарєнко, О. В. Матвієнко, М. І. Сенченко, Г. В. Сілкова, С. В. Сищенко, В. К. Скнар, М. С. Слободяник, А. В. Соколов, А. А. Соляник, Ю. М. Столяров, Л. Я. Філіпова, А. С. Чачко, Г. М. Швецова-Водка, І. О. Шевченко, В. М. Шейко та ін.

Мета статті. Динамічні зміни в соціальній комунікації в умовах інформаційного суспільства та суспільства знань вимагають випереджального реагування на них вищої бібліотечно-інформаційної освіти України. Ефективним засобом вирішення цього завдання, на наш погляд, є не зміна парадигм, а органічне поєднання потенціалу бібліотечної, архівної музейної та документної комунікації для підвищення якісного рівня змісту сучасної бібліотечно-інформаційної освіти в Україні, їхнє взаємопроникнення і взаємодоповнення.

Виклад основного матеріалу. Глобалізаційні процеси, інтеграція України до європейського та світового освітнього простору, умови, що їх диктує інформаційне суспільство, вимагають модернізації бібліотечно-інформаційної освіти. За цих умов означену проблемну ситуацію можна кваліфікувати як синергетичну, рішення якої залежить від домовленості між фахівцями щодо змісту і співвідношення понять «професія», «спеціальність» і «спеціалізація», що є базовими для визначення змісту і структури документологічної складової підготовки кадрів у межах освітніх напрямів (спеціальностей) «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» та «Документознавство та інформаційна діяльність».

Цього, на нашу думку, можна досягти, якщо розглянути документальну комунікацію в цілому і бібліотечну комунікацію, музейну комунікацію, архівну комунікацію, як основні її складові, зокрема, як «замовника» на підготовку відповідних кадрів – професіоналів-посередників, які забезпечують системний зв'язок «документ-користувач». Це дасть змогу виявити загальне і специфічне в документологічній підготовці бі-

бліотечно-інформаційних кадрів, визначити на науковій основі номенклатуру загальнопрофесійних, професійно орієнтованих, спеціальних дисциплін і курсів за вибором документально-комунікаційного циклу, їхнє закріплення в навчальних планах та освітньо-професійних програмах, стандартах освіти України.

З цією метою скористаємося висновками О.П. Коршунова, який довів, що систему документально-інформаційної освіти можна структурувати на основі трьох основних понять: «професія», «спеціальність», «спеціалізація». Саме професія, на думку вченого, є головним системоутворювальним фактором, а загальнопрофесійна підготовка відіграє провідну роль у вузівській освіті [126, с. 125]. Це дозволяє дійти висновку про існування своєрідної професії – документально-комунікаційної, яка поєднує всіх фахівців, котрі працюють у системі документальної комунікації суспільства. Як представники однієї професії, майбутні професіонали-посередники мають однаково вивчати загальнопрофесійні документологічні дисципліни. Серед них, на думку О.П. Коршунова, мають бути: теорія соціальних комунікацій, загальне документознавство, аналітико-синтетична обробка документів та ін. [126, с. 125]. Щодо запропонованої номенклатури загальнопрофесійних дисциплін є певні заперечення, однак це не впливає на загальне позитивне сприйняття даного підходу, який сприяє досягненню системної цілісності в документологічній складовій підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів на загальному – документально-комунікаційному – рівні. Загальнопрофесійна документологічна підготовка – це спільне, що забезпечує професійну єдність документальної комунікації суспільства, уможливує розгляд суб'єктив-професіоналів – бібліотекарів, бібліографів, документознавців, музеєзнавців, архівознавців як представників однієї професії – документально-комунікаційної, від ступеня узгодженості дій яких залежить значною мірою рівень повного й оперативного задоволення інформаційних потреб особистості і соціуму в цілому. В загально-соціальному й освітньому сенсі це має принципове значення.

Розгляд соціальної комунікації загалом і документальної комунікації як її основної складової, покликаної забезпечувати за допомогою професіоналів надійний зв'язок між документами і користувачами, як сфери професіональної діяльності й освіти, дає змогу на конкретно-дисциплінарному рівні науково обґрунтувати структурну єдність змісту загальнопрофесійної і спеціальної документологічної підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів з урахуванням специфіки понять «професія», «спеціальність» і «спеціалізація». Базовим є розуміння того, що забезпечити практичну реалізацію інтеграції всіх основних складових документальної комунікації суспільства в єдину системну цілісність і таким чином сприяти підвищенню якісного рівня її функціонування здатні лише фахівці з системним професійним мисленням. Система документальних комунікацій є основною сферою професійної діяльності численних фахівців, одне з провідних місць серед яких посідають бібліотечно-інформаційні кадри вищого гатунку як по-

середники, які забезпечують ефективний зв'язок між соціально значущою документованою інформацією і користувачами, які її потребують.

Базуючись на цих принципових положень, система документологічної підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів на конкретно-дисциплінарному рівні може набути якостей цілісності за умови її структуризації на основі такої ієрархічної підпорядкованості:

- професія;
- спеціальність;
- спеціалізація;
- індивідуалізація.

У такому разі є можливість визначити номенклатуру навчальних дисциплін документально-комунікаційного циклу на рівні: а) загальнопрофесійної підготовки; б) загальнофахової підготовки; в) спеціальної фахової підготовки; г) циклу документально-комунікаційних дисциплін у межах певних кваліфікаційних рівнів (бакалавр, магістр); д) через вивчення конкретної дисципліни. Це створює наукове підґрунтя для визначення інваріантної і варіативної частин документологічної складової підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів.

Детермінантою для визначення системи навчальних дисциплін документально-комунікаційного циклу є документна комунікація, бібліотечна комунікація, музейна комунікація, архівна комунікація, та їх місце в системі документальної комунікації суспільства. Зважаючи на відсутність стандартизованих понять «бібліотечна комунікація» та «архівна комунікація» сформулюємо власне їх розуміння. Бібліотечна комунікація як підсистема документальної комунікації, забезпечує системний зв'язок «соціально значущий ретроспективний документ – архівно-інформаційний фахівець – користувач архіву», зумовлений як внутрішніми властивостями системи, так і зовнішнім середовищем її суспільного функціонування. Архівна комунікація як підсистема документальної комунікації, забезпечує системний зв'язок «соціально значущий ретроспективний документ – архівно-інформаційний фахівець – користувач архіву», зумовлений як внутрішніми властивостями системи, так і зовнішнім середовищем її суспільного функціонування.

Як зауважує Г.В. Боряк, нині професія архівіста в розвинутому суспільстві асоціюється радше з менеджером інформаційних ретроспективних комунікацій, ніж з охоронцем документальних скарбів [2, с. 7].

Поняття музейна комунікація ввів у науковий обіг у 1968 р. канадський музеолог Д.Ф. Камерон. Відповідно до його трактування, музейна комунікація – це процес спілкування відвідувача з музейними експонатами, що представляють собою реальні речі. В основі спілкування лежить, з одного боку, вміння творців експозиції вибудовувати з допомогою експонатів особливі невербальні просторові «висловлювання», а, з іншого – здатність відвідувача розуміти «мову речей».

Бібліотечна комунікація була, є і в перспективі збереже своє провідне місце в системі документальної комунікації суспільства як одна з основних її підсистем, виконуючи соціально значущу – документально-комунікаційну – функцію, суть якої – доведення соціально зна-

чущої (тиражованої) інформації (знань) до реальних і потенційних користувачів відповідно до їхніх інформаційних потреб. Це гарантує бібліотечній комунікації не лише єдність з іншими соціальними інститутами ДК, але й відносною самостійність у формуванні власної науки, практики, освіти, управління і професійної преси. В освітньому сенсі самодостатність виявляється зокрема в існуванні власного освітнього напрямку (спеціальності) «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія», спеціалізацій, навчальних дисциплін, відповідних організаційних структур з підготовки кадрів – ВНЗ I-II та III-IV рівнів акредитації, бібліотечно-інформаційних факультетів, профільних та випускаючих кафедр і т.п.

Зазначене свідчить, що поряд з процесами інтеграції, які набувають динамічних обертів у документально-комунікаційній діяльності й освіті, об'єктивно відбуваються процеси диференціації, що позначається на змісті документологічної підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів.

Розвиткові інформаційних зв'язків між означеними спеціальностями сприяють нові інформаційні технології, які значно оптимізують процеси документостворення, документорозповсюдження, документоопрацювання, документозберігання і документовикористання. Інформаційні технології пронизують викладання професійно орієнтованих і спеціальних дисциплін усіх спеціальностей, оптимізуючи навчальний процес.

З вивченням загальнодокументологічних дисциплін інформаційні фахівці широкого профілю – 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», отримують можливість для опанування суміжних і споріднених спеціальностей. Якісна документологічна підготовка бібліотечно-інформаційних кадрів є одним із основних гарантів задоволеності випускників не лише в бібліотечній галузі, але в інших структурах системи соціальних комунікацій.

Специфіка документологічної підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів зумовлена особливостями їх майбутньої професійної та фахової діяльності, пов'язаної з пошуком, відбором, збиранням, аналітико-синтетичною і технічною обробкою, систематизацією, зберіганням та наданням в суспільне й індивідуальне користування соціально значущих документів різних типів і видів, яких потребують «свої» або віддалені користувачі. Це зумовлює специфіку документологічного навчання бібліотечно-інформаційних кадрів, наявність в освіті інваріантної і варіативної частин, що знаходить утілення в змісті та структурі навчальних планів, освітньо-професійних програм, номенклатурі спеціалізацій, складі та змісті навчальних дисциплін документально-комунікаційного циклу.

Висновки і перспективи подальшого розвитку. Розгляд бібліотечної, музейної, архівної комунікацій як основних складових соціальної комунікації, застосування інтегративно-диференційного підходу як дидактичного принципу забезпечать методологічне підґрунтя для нової інтегрованої спеціальності підготовки інформаційних фахівців широкого профілю – 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», з урахуванням прийнятої ієрархічної підпорядкованості – професія, спеціальність, спеціалізація, індивідуалізація.

Список літератури:

1. Боряк Г.В. Пріоритетні проекти та перспективні напрями діяльності архівних установ в інформаційній сфері (З доповіді на підсумковій колегії Держкомархіву України, лютий 2007 р.) / Г.В. Боряк // Сумський історико-архівний журнал. – 2007. – № 2–3. – С. 7–15.
2. Коршунов О.П. Система документальних комунікацій (СКД) / О.П. Коршунов // Вестн. Моск. гос. ун-та культуры и искусств. – 2003. – № 2. – С. 121–126.
3. Соляник А.А. Нове покоління освітніх стандартів підготовки бібліотечно-інформаційних фахівців / Соляник А.А. // Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: європейські орієнтири : міжн. науково-практ. конф. : зб. матеріалів / Укр. бібл. асоц. ; редкол. : В.С. Пашкова, О.В. Воскобойнікова-Гузєва, В.В. Загуменна, І.О. Шевченко, Я.Є. Сошинська. – Електрон. вид. – Київ: УБА, 2016. – С. 10–14.
4. Яковець І.О. Комунікаційний простір сучасного музею як одна з основних категорій теорії музейної комунікації / Яковець І.О. // Вісник ХДАДМ. – 2014. – № 4–5. – С. 120–133.

Демчина Л.И.

Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа

**СИНЕРГЕТИЧЕСКИЙ ПОДХОД В УСЛОВИЯХ РЕФОРМИРОВАНИЯ
БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННОГО ОБРАЗОВАНИЯ****Аннотация**

Исследован вопрос усовершенствования высшего библиотечно-информационного образования. Рассмотрены документальную коммуникацию как доминант высшей библиотечно-информационного образования, что является одной из основных подсистем социальной коммуникации. Раскрыто динамические изменения социальной коммуникации в условиях информационного общества и общества знаний. Уделено внимание объективному существованию интегрированной документально-коммуникационной профессии, которая объединяет всех профессионалов – посредников в системе социальной коммуникации общества. Обосновано применение интегративно-дифференцированного подхода как дидактического принципа, что обеспечит методологическое основание для новой интегрированной специальности подготовки информационных специалистов широкого профиля – 029 «Информационная, библиотечная и архивное дело».

Ключевые слова: библиотечно-информационное образование, социальная коммуникация, документально-коммуникационная профессия, дисциплины документально-коммуникационного цикла, синергетический подход.

Demchyna L.I.

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

**SYNERGETIC APPROACH IN LIBRARY
AND INFORMATION SCIENCE EDUCATION RESTRUCTURING****Summary**

The study researches the issue of the library and information science education improving. Documentary communication is considered to be the dominant of the higher library and information science education, which is one of the main social communication subsystems. The paper reveals the social communication dynamic changes under the conditions of information and knowledge society. Attention is paid to the objective existence of an integrated documentary and communication profession, which brings together all professionals who are mediators in the system of the society social communication. The research substantiates the application of the integrative and differential approaches as the didactic principles, which will provide the methodological basis for the new integrated specialty 029 – “Information, library and archival studies”, that prepares wide profile information professionals.

Keywords: library and information science education, social communication, documentary and communication profession, documentary and communication science subjects, synergetic approach.